

ՎԱՐԴ

ԿԵՍԱՐԻՈՅ

(Կ Ի Ի Լ Ձ Ա Ր Ը Գ Ա Յ Ս Ա Ր Ի Յ Է)

ՕՐԱԳԻՐ ԵՐԿՇԱԲԱԹԵԱՅ

Այլ հրատարակութեան ամսն 1 Բն էւ 45 Բն :
Տարեկան գինն է ԿԱՆՈՒԿ
Վերցման համար « «

80 ԴՐ.
50 «

Ստորագրութեան դեպքէն առ այժմ, Է ԿԵՐԷՒՐԱՆ, յետեւեցին :
Դասաւ. երկուսիւս օրագրաց ճախար ծախսը արեւելին վրայ է :
Այդպէս որ եւ յօդուածները իշխանութեան հրատարակութեամբ համար

1 ՅՈՒՆԻՍ

Ա. ՏԱՐԻ 1863

ԹԻՒ 7

Ա Ձ Գ Ա Յ Ի Ն

1 8 6 3 Մ Ա Յ Ի Ս 2 6

Տ Ա Ր Ե Դ Ա Ր Ձ

ՊՈԼ ԱՆՆԷ Սահմանադրութիւն տարեգարծը
տահա՛ զիտտէ միւշէրրեֆ զեքրիէթլէրէ նաիւլ օլ
մուշ օլուպ՝ մէսէրրէթ մէսէրրէթ իւզեքինն զուհր
իաիւպ միլլէթիմիզ շատիւման օլմուշ տուր • պու
զեքրիէթլէր հէմ էսէրի էպէտի պըրադըպ՝ հէմտէ
պուլունտուղունմուղ տէվրի միլլէթիմիզէ (նը
շանաւ որ) եանի մէշհուր պիր սէնէ իյլէմիշ տիր •
Պիրինձի՛ Սալթանաթը Սէնիէ (շէվքէթլիւ
գուարէթլու էֆէնոիսիզ Փատիշահ Հազ
րէթլէրինն միւպարէք Իսմիլ շէրիֆլէրի՛ Լը
մէնի միլլէթի գէպանինտէ՛ պինլէրձէ՛ թէշէք

քիւր վէ սէնալէրիէ թէհնիյէ գըլըմըշ իքին
ճի՛ Իգալիալըար տարեգարծը տախի պիր վէ օլ
մահալտէ, վէ օլ կիւնտէ թէտաուիլֆ իյլէմէ
սիյլէ պու իքի միլլէթին պիր պիրինն օլան միւ
լազաթը միւլաթէֆէթի • վէիւշիւնձիւ Ա ար
չուլթի թարաֆընտան գէվաթը միւշթէրէմէնին
խասսէթէն պուլունմաք • պու իւշ տիրլիւ մէ
սէրրէթի ազիմէյէ պատի օլան սէպէպլէրտէն միլ
լէթիմիզէ նէ թէէսիր վէրիլմէսի, եալսօտ նէ
վէրիլսէ եազըշըլ օլտուղու, վէ տահա նէ՛ իթմէք
նամըլ պուլունմազ վէ պու հանդէստէն նէ տիր

լիւ սէմերէ չըզարմագ ճախզ օլտուղու, միւսպա-
հասաթընը սարթընազար իտերիզ. եանի պիղտէն
եվիլէ՝ պիղտէն զիստէ միւղթէտիլ՝ միւսլիլթ-
լէր սէօյլէյէճէքլէր տիլ տէյու մէմիւլ իտերիզ:

Պու շանդէսի ըայէլայն սէյր իտէնլէրէ եէ-
նիտէն թարիթ նէ՝ հաճէթ. վէ սէյր իթմէ-
յէնլէր իչին միւֆասսալէն սէօյլէմէքտէն իտէ՝
պազը տիգզաթա շայան մէալի մատտէ խապէր
վիլիլսէ, տահի խօշ օլուր դըբաս իտերիզ:

Զիւնքի պու կիպի պիլ ճէմիլէթտէ պու-
լունտուղումուգտէ, պիղճէ զիստէ խօշ կէօրիւ-
նէն շու տուրքի, զաթը Սահմանադրուծիւն ի-
չին հազըրլանմըշ օլան զիստէթ (տարեդարձ)
զիննէթ՝ պիմէալ օլմատըղընտան իճրա օլունան
շէնլէք տախի մէֆհուսուղ թէտպիրսիզ օլմա-
մալը. վէ պուսուլ իտէ՝ էլպէթտէ էվիլճէ տիւ-
շիւնիւլմիւշ վէ էլտէն կէլիննէն մուվաֆֆազ օ-
լունմուշ տուր. Սէ թէշէքքիւր պիլիլ տիմէ-
յէ միւսարաթ իտերիզքի, պու գատար թէ-
ճէմիլտէ կէօրիւլէն հիւսնիւ իմթիզաճ՝ հէր
քէսին պիլ պիլիլէրինէ օլան թէվէճճիւհի՝ մէտ-
հէ շայեան տըր:

Ալէլիւմ տիգզաթէ շայեան տէտիլիմիզ եէր-
լէր. (Նաթօլուլ կէօղիւ իլէ նազար օլունա-
րազ) կիսալուսին, Օամանը պայրաղը, Իթալիա
պայրաղը Լզգային Սահմանադրուծիւն հրու-
ֆաթը սիւլիւսիլէ թահրիլ, եէրպէեէր եիւք-
սէքլէրտէ վազ, վէ քիսիսի էլտէ քիսիսի եիւքսէք
քէմէր իւղէրինտէ թէմէվիլճ իթմէլէրի, վէ
պիլիլիլիլին պիլ մուգապիլէ իթիգպալինէ չը-
գարազ՝ եէք տիլէրինի սէլամլայը պիլ պիլիլնէ
եազլաշազ գարըշմալարը, թէասիւպիւղ ըու-
հունա պէօյլէք վուրղուն օլմասը տըր:

Իթալեա տէվէթի ասըլզատէլէրինտէն Տէր
սէատէթտէ էլչի պուլունան Մարգիզ Արա-
չիւլի ճէնապլէրի, Մատամ Բօնթէ Լիթա
իլէ պէրապէր. Գօնսիւլ Ճէնէուալ Մ. Ընօլ
տէ Մարթինօ, Սիւ Գօնսիւլ Շըվալիէ Մ.
Սիւնէալի. Սիւ Գօնսիւլ Մ. Բօմէլլօ.
Բօնթէլիթա. Բօնթէ Արէքի. Մէճիւս ըէ-
յիսի Շըվալիէ Մ. Մալեօլա. վէ թէրճիւ-
մանլարտան Ը. Սէրնօնի (պաշ թէրճիւման)
Մ. Արաչիանի (իլլինճի թէրճիւման). վէ Բ.
Պարոնի. վէ Ըլպէր Շապէր (իւչիւնճիւ թէր-
ճիւմանլար). Բօնթէ Բամբօ. վէ Բօնթէ
Բամբօ. վէ էլչինին մայէթիինէ թային օլան
Իթալեա պէյլէք վարօրուսուն պաշ գօմանտա-

նը. վէ սայիլ զապըթան. պու ճիւմիլէ զէվաթը
միւհթէրէմ, վէ սայիլ պիլ գաշ միւթէպէր
թիւճարան պէրապէր օլարազ, շայլարն ի-
գամէթ կէահի օլան մահալէ թէշիլթ պուլուր-
տուղլարընտա՝ աթրիզ վէքիլի ֆալիլէ թիւ Պետ-
րոս վարդապետ, Ֆաղիլէ թիւ Նիստէ Նպիս-
կոպոս Սրբազան հայր. վէ պիլ գաշ միւհթէրէմ
վարդապետ քահանայլար գարըշ չըզըպ կէվհէրզա
թէգիլն գըլընմըշ պիլ չատըր ալթընա գապուլ
օլունմուշար. վէ պիլ եարըմ սատթ միգտա-
րի միւլադաթ իյլէմէլէրինտէ՝ պէյազ էլպիսէ
կիսիւմիշ եիրմի գատար գըղ չօճուղլարը չա-
տըրն էթրաֆընտա սաթ պէսթէի սէլամ տու-
րարազ՝ խուպ էվազ իլէ թէքէննիւմ իյլէմիշ-
լէր տիլ. Ֆէգաթ թէրաֆէյնտէն պիլի պիլի-
նէ օլան ըէսիլ խօշամէտի, վէ նէ՝ մէալտէ միւ-
քէալէմէ էթաիլլէրինտէն խապէրտար օլամա-
մըշը:

Միւշարիլէյէ էլչի հազթէթլէրի մահալինէ
ալտէթ իյլէմիշ օլտուղունտան սօղա, միլէ-
թիմիզ թարաֆընտան տախի իլհարի թէշիլ-
ֆաթ խալիսէթ իւղը՝ միւշարիլէյէ Սրբազան
Շայլար, խատմէլ քիլիստէն մայիլէթլէրինտէ
պազը վարդապետէր քահանայլար պուլունա-
րազ՝ ըէսիլ (վիլիթա) իճրա գըլընմըշ տըր:

Արէք Շայլար՝ վէ կէրէք Իթալեապալ-
թարաֆընտան, մուղիգա թագըմլարը գարըշ-
լըզը վիլիլթա վէրմիշլէր տիլ. Շայլարն կիթ-
տիկինտէ մուղիգա թէքէննիւմի Լզգային Նրդ
օլտուղու շիւպհէսիլ տիլ. անճազ՝ երգ նէ՝ օլ-
տուղուն թանըմնյէ վազըթ՝ վէ քէնտիլիզճէ
գօլայլըզ պուլամամըշը. քէզալը՝ Իթալեա
մուղիգա թագըմը, չատըրա գատար կէլիպ կիթ-
տիկինտէ, օգուտուղու նաղմէ՝ Նօթասը՝ վէ մէա-
լի էրպապընտան թահրիլ օլունուր զանն ի-
տէրիզ:

Պու զէվաթը միւհթէրէմ պիլի պիլիլէրինէ
միւլադաթ իթմէլէրինտէ, վէ Շայլար վէ Ի-
թալեանլարըն պիլ միւղապիլէ մէվէտտէթի խա-
լիսիլէթի թէվէճճիւհի՝ օլ տէրէճէ աշիքար
իտի քի՝ հէր էշքէալտէ մէսէրրէթ ալամէթի
կէօրիւլիւպ՝ գալպիլտէ օլան տուլղուլարընը
Իթալեալը հիսս իյլէյիպ իլլէրինտէն պիլիսի
թէրճիւման օլուպ՝ վիվա Սուլթան (Եպիսկո-
պոս խան) պազըրմասընտա, Շայլար վէ Ի-
թալեալը պէրապէր վիվա, (եաշաթըն Փա-
տիշահմըզ) տէյիւ միւքէրրէր իտէրրէր իտի.
Քէզալըք, վիվա՝ Արիսալտի, վիվա Լի-

պէ՛րթա , վիվա՛ Ս լեքթո՛ր Լճմանուէլ . վիվա՛
Իւնիդա՛ Իթալիանա՛ . շու սետալար բէյ . տէր
բէյ . գուպպէի տաիւմանէ Կանքօ վէրլրտի . Եւ
լիճէնա՛յ միլէթ վիվա լ՛Արմէնիսթ (կեցցէ Հա-
յութիւն կամ Հայ Եղգը) տաիսի . պաղըրմըշար
տըր :

Պու գատար իւնսիյէթ՝ մէտէնիյէթ տէվ-
րինտէ միլէթիմիզճէ պիր իգպալ սայըլաա ճաիդ
տիր . Եանի տէվլէթի Ելիյէյէ սուսուլան իւ-
պուտիյէթի խալիսանէմիզ՝ Իթալեանլարա պու-
վէչ իլէ պիր (յարաբերութիւն) իւնսիյէթիմիզ՝
վէ Հայրալըն քէնտի քէնտիստէ կէօրիւկի միլ-
լէթճէ իթթիֆազը քեամիլէտէն գուհր իտէ-
պիլէճէք մուհասսէնաթ վէ իսլահաթ . իշթէ
պուշար տըր տիգգաթա շայեան տէտիկիմիզ
մատտէլը քի՛ հէր քէսին միւթալէասընա հէ-
վալէ իտիւպ՝ պիդ պահսընա կիրմէյիզ , վէ տիգ-
գաթա շայեան օլան մէալի մանալարըլա պէյան
իթմէյէ հաճէթ կէօրմէյիզ :

Հանդէսին իլինտէ՛ իքինճի տիգգաթէ շայ-
եան օլան՝ Եէմէքլէրին թէմիզլիլի վէ քեաֆի
տէրէճէ պօլ օլմասը՝ շարապըն Հայոց զինի
իւնվանի իլէ եազըլը շիշէլէրտէն ճօշմասը՝ վէ
պօլ օլմասը , սէրխօշ օլան կէօրիւլմէսի՝ գա-
տէհլէրին թապաղլարըն հէր քէսէ Եէթէլէք օ-
լուպ (թալափնէն պէշ Եիւզ քիշնէ Եէթէլէք)
ալաֆրանկա սուֆրա գուրուլմասը , վէ սայիր
էյի հալլէր , Ֆէգաթ սուֆրանըն պիր ազ Եէ-
րի կիւնէշտէ օլմասը , վէ սայիր թէտապիրտէ
օլան գուսուլը կէօրէնլէր վար ըսա , միլլէթճէ
հիսս օլունան տուկույա իթիպար օլունտըգտէ՝
օնլար սարֆը նազար օլունապիլիր : Հէման
Հադդ թէալա հազրէթլէրի պու զէյնէթին Ե-
սասը օլան իսլահաթը ֆիյիլէն կէօրիւլմէսինէ
միւլէսսէր օլմամըղը քէնտիսի իհսան պուշուրա :

Հանդէստէ միւթէսսիր պիր ճառ սէօյլէ-
յէնլէր օլտուղու՝ վէ սաիր նութգլար տաիսի
օլմուշ օլտուղնտան՝ ղազէթալարտէ կէօրիւլիւր
զանն իտէրիզ . պիր գաշ Հայ կէնճլէրինին իշ-
թիազը , միլլէթ սէվիճի ըուհլարը Եիւրէկիմի-
զը գալպիմիզի թուլթուշտուրմուշաա տէ , քէն-
տիլէր իլէ իւնսիյէթ իթմէկէ գօլալըզ օլմատը-
ղը տահա ուսուլմանկանլարա պիր պէլլի սու-
հուլէթլի մահալ՝ թալափա օլունմատըղնտան
մը՝ վէ եա պուշար Եէքիւնի պիր Եֆրէարտէ
օլմատըղնտան մը , նէտէն իսէ պիլլէմէմ . պարի
պու Հանդէստէ օլտուն մահալլէրի պէյան օլ-

տա վէ կէօրիւլմէյէ մուվաֆֆադ օլապիլէյի-
տիք քէնտիմիզճէ պիր թէսէլլի տույարտըզ :

1861 Ապրիլ 16 Գայսէրիյէտէ՝ թէշքիլ օլու-
նան Ուսուլմասիրաց Ընկերութիւնու , շիմսիյէ
գատար հիւսնիւ թէտապիր իլէ տէվամ իտէկէ-
լէրէք , պու տէֆա շիրքէթի մէգքիւրին Գան-
ձապէսի Յովհաննէս աղա Գ . Պալլըզճէան՝ Իս-
թանպօլա Եօլճուլուղու հասէպիյէ իսթիֆա
իյլէմէսիյէ , Եինէ Գայսէրիտէ , Յակոբ աղա Կ .
Չանպըզճէան գուրա ուսուլի իւզըր Գանձապէտ
ինթիլապ օլունմուշ տուր :

Ճիրքէթ՝ Եսասի սաղ օլմագ , վէ նիյէթի
խայրիյէսինէ միւլէրրէտ միւլէսսէր օլմասը իշիւն ,
տիգգաթէ շայան շէօյլէ պիր նիզամը շամիլ պու-
լունմուշ :

« Եանի Եկէր շիրքէթ համիլ օլտուղու նիյէ-
թէ իրէմէզ իսէ հէր պիր բաժանորդլարըն վէր-
տիքլէրի ազճէյի քէսէսի 6 ղուրուշ 10 փարայ
կիւզէլթէ իլէն կէրի ալապիլմէլէրի իշիւն թէ-
մինաթ փուսուլասը վէրիլմէք » . նասըլ քի սէլէֆ
Գանձապէտ Յովհաննէս աղայ պէ հէր բաժա-
նորդա տէյին փուսուլասը վէրմիշ օլտուղտան
պաշգա զէքը օլան փուսուլա միւլէպիլնճէ ֆա-
յիլ իշլէթմիշ օլուպ , պու կիւն՝ ընկերութիւնուն
սէրմայէսի պին իքի Եիւզ ղուրուշ զիմէմ հիսա-
պըլան մաէն Եէքիւնի օն սէքիզ պին ղուրուշա
պալիզ օլմուշ գայսէրիտէքի հիսապ :

Իդմիրտէ օլան 130 ատէթ միգտարի լի-
րատան պաշգա : Տօղըուսու մէտհէ շայեան ֆէ-
տաքետըրըզ :

Պէօյլէճէ իգտամ իլէ շիրքէթի մէգքիւր , պի-
րինճի նիյէթ ինէ Երմիշ՝ Թանգարան աշմըշ տըր .
Իքինճի նիյէթի՝ տահա պէօյիւք օլուպ՝ պիր
Տպարան տաիսի աշմագ Եմէլինտէ պուլունմալա-
լը տըր . Ֆէգաթ՝ պու իշ շիրքէթին իլէրիլմէսի-
նէ միւլ Տթաճ պուլունմալա , վէ պիր շիրքէթին իլէ-
րիլմէսի (տիրէթթօրըն) Եանի շիրքէթին իտարընա
թայիլին պուլլուլան գէվաթըն ֆէտաքէարանէ
չալըշմասը , վէ մուգարէր գանուլարըն քէա-
միլէն իճլասը՝ վէ այիտ օլունան մէճլիլէրինին
տէվամի իլէ օլաճաղը շիրքէթի մէգքիւր աղալա-
լընա նամալիւմ օլմայըպ , պիր իշի պաշլայըպ
սօղրա օսանմագ իլէթինն տիւշար օլմայարագ ,
սէլէֆ գանձապէտ օլան գաթը միւթէպէրի միւտ-
տէթի մէմուրիյէթինտէ թէրաքիւմ Եթմիշ օլան

ազգէնին հիսապ գայմէսինի Գայսերիտէքի շերքէթին իւմուսի մէջիսինէ թագաւոր իտէրէք քէնտիսի իսթիֆա էթմիշ օլտուղու հալտէ տախի բաժանորդար զիմմէթինտէ պուլունան տէյուն սէնէտլէրինի ալմագ թէպուիլ իթմէք իսթէմէյիպ շերքէթին տէվամը թէմինաթը իչիւն խահիշկէր պուլունմուշ տուր :

Վէ աշըլան Թանգարանտէ, մէմուլ վէ արզու իտէրիք քի՝ օգումագ սէվտասը կիւն պէ կիւն թարագգի պուլուպ, Տպարան աշըլմասը նա տախի ըհսպէր օլաճագ տըր • չիւնքի օգումագ հագգընտէ՝ շէյլէ պիր նէվ իթիգաթըմըզ վար տըր քի՝ ինսան պիրտիքճէ տահա պիրմէյէ արզու իտէր • պիրմէտիքճէ պիրտիկինտէն տէ օսանըր • օգումագ պիր էքմէք տիր քի օնու էքլ իտէն « ետիրքճէ աճըլըր եէմէտիրքճէ տօյար » (եանի լէգէթինի ալմագ) :

Ընկերութիւնուն աշտըղը պու Թանգարանա Մասիս, Մէմուլ, Անաթօլի, Մեղու, Նըսըֆ Ֆիյաթըլա վէրիլմիշ օլուպ, Փարիզ, Սէր, Ճէրիտէ, Թուքիկ, Ջիվիւն, Վարդ վէ սաիր լէրի տախի պագըլսայր խահան հիմմէթի իլէ զիւքըր օլան Թանգարանա իրսալ օլունմագտ տիր • Պու ճիւմլէ իսլահաթ զագէթամըզ վասիլ թասըլիլ իլան օլունմուշ օլտուղու հալտէ :

Պունարտան մատէ եինէ Գայսերիլի հէմշէհքի Աղալար գայրէթու իգտամը իլէ վէ Իզմիրահալիկ էրմէնիեանըն ալի ճէնապըղիլիլէ եիւզ օթուզ ատէտ Լիյա (օսմանի) թօլլանըմըշ օլտուղու մէմուլիլ օլմուշ օլուպ՝ եէնի նասպ օլան Գան ճապետ Յակոբ Աղանըն մարիֆէթի իլէ թաֆ սիլին իլան օլունմասընա արզուիլէ միւնթագըր օլմագտէիլ :

ՄԷՋԷԳ ԱԼԷ ՄԷՏԷՆԻՅԷԹ

Պէշինճի Ռիսալէյէ հազար պուլորույա :

21. Քէզալիք մէտէնիլէթ թարիգինտէ թէրպիս օլմայան շախ ինսանըղս ճայիզ օլանը պիլ մէտիկինտէն էհիլլ վահատէթ օլուպ (գայլէնտէրի էօմը իլէ) ինսանա ճաիզ օլան էյլիք իթմէնին, սէֆալէթի տէֆ իթմէնին եօլունու ապա թանըլպ ֆիլիլէ կէթիրմէյէ գատըր օլմագ :

22. Պիր շախսըն էօմրիւ քեամիլ օլմագ իչիւն, հիշ օլմագսա եիկիրմի սէնէ տիւնեա իշլէրինտէ իսթիստամ օլունմալը՝ վէ պու սէպէպտէն տիր քի ինսանլար գըրդէ Լաշընտան սօղըա քեամիլ սայըլըլար • Ֆէզաթ հէր շէյտէ քեամիլ օլմագ իչիւն իզթիգա իտէն վագըթ ինսանա վէրիլմէմիշ օլտուղու աշիքեար տըր :

23. Պու սուրէթտէ ինսանըն էօմրիւ էպէտի օլսա տախի՝ պու տիւնեատէ էյրէնէճէկի շէյլէր թիւքէնիլ տէնէմէզ վէ իհթիմալ քի պու տիւնեայէ գանաթ իթմէյիպ՝ Ալահըն ազա մէթինտէ մէվճուտ օլան ախէր տիւնեալէրէ հիւքմ իթմէկէ թէֆթիլէ գալըրճմասը տախի մէմուլ տուր :

24. Պէյլէճէ՝ ինսանըն աղը էպէտի պիր գուտրէթ օլուպ, արաշորըճըլըլը տախի էպէ-

ԿՐՕՆԲ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԻՐՈՒԹԻՒՆ

Տես թիւ 5 :

21. Մանապէս ալ քաղաքաիրթու թեանընթացքին չի կըթուած անձը • մարդկութեան վայելուչ եղած ընտրութիւնը չունենար, և մարդկային չարեաց անդէտ լինելով՝ միայն առապատականի նման մարդկային թշուառուեց զիւրութիւն մը ճարելու՝ մարդկութեան օգնելու միջոցները չի կրնար իմանալ և ի գործ դնել :

22. Մահատի մը կըթեալ փորձառու ըլլալուն համար գոնէ 20 տարի աշխարհային գործոց մէջը զբաղել պէտք է • և այս պատճառաւ է որ մարդիկ յետ քառասուն ամաց կատարեալ կը համարուին : բայց ամեն բանի մէջ կատարեալ ըլլալու չափ՝ Ժամանակ տրամաճ չէ մարդու :

23. Բայց՝ մարդկային կեանքը յաւիտեան ըլլալովն ալ՝ այս աշխարհիս մէջը ուսանելիքը չը հատնիր • և զուցէ երկրիս մէջ պարունակեալ քննութեանց գոհ չըլլալով, Մտուածոյ կարողութեան մէջը եղած ուրիշ աշխարհներու ալ տիրելու՝ և զննելու ելլէ :

24. Մայրէն՝ մարդուս մտաւոր կարողութիւնը յաւիտեանական զօրութիւն մը լինելով :

տի թարգմտէ օրմասընա նիսպէթ գուարէթի վէ
էօմրիւ էօլէիւլիւ տիր • վէ տիւնեանըն քեամիլ
օլաճաղը եօզ տուր մատեմքի ինսանըն էօմրիւ
վէ գուարէթի էօլէիւլիւ վէ իհթիաճը իլանի
հայէ էօլէիւսիւզ հէմ տօլաճաղը եօզ տուր •

23. Օրման իշխնտէ հասըլա կէլէն աղաճլար
միւլէտար օլապիլիւրէր • վէ ճինսինի սագլարլար
լաքին պաղտա պահճէտէ աշանընշլարըն խաս
սիւթի ինի լէզէթինի էալնէմէվէր • տիմէք քի
պահճէ վէ պաղ աղաճլարը օրման աղաճլարընըն
լաթիֆլէնմիլշէրի տիր • ճինսինտէ օլան աշան
մագ վասէթասըլըլա •

26. Քէզալիք ինսան ճինսի տօղուշունտա
հէր շէյէ՝ եանի էյիկէ • իլմէ • վէ սէնաաթա՝
թապի տիր • լաքին՝ ճինսինի լաթիֆլէնտիրէճէք
մէտէնիյէթ գանօնլարընա միւհթաճ տրր •

27. Թալիմ օլմագ • լաթիֆլէնմէք տիմէք
տիր • վէ ճինսի ալա օլմագ թալիմ իլէ տիր • պիր
միլլէթէ թապիլի թալիմ տօղուշա լաթիֆլիւ
վիրմէք տիմէք տիր • քի պու տօղուշա վէ թա
պիլաթա թէրպիլիէ վիրմէք • հէման աշլամագ կի
պի տիր •

28. Տօղուշա վէ թապիլաթա էյի թէրպիլիէ
վիրմէք իշիւն մէքթէպլէր քիֆայէթ իթմէզ •
հէմ մէքթէպլէրտէ թէքմիլ բարոյական թալիմ
պուլունտա պիլէ • բարոյական սիւտէ վէ գա
նա • միզաճը ինսանէ՝ գարըշմատըգճա՝ թէքմիլ
մուհասսէնաթը կէօրիւլէմէզ •

29. Ինսանըն թէն իլէ րէսիմլէնմէսի էն էվ
վէլ րահիմտէն պաշանմասը կիպի • տիյանէթ •
Ֆազիլէթ • տտապ ու թէրպիլիէ • այնէն տալի
րուհունտա րէսիմլէնմէք իշիւն իզթիզա իտէն •
գապուլիլէթէ • հազըրըզ կէօրիւլմէլի • տիւնեա
տէ պու տիպաճէյէ (սկզբունք) րայէթ վէ գայ
րէթ օլունմատըգճա՝ էն մէտէնիյէթի միլլէթ
լէր տալի վահշէյէթ • էսէրինտէն գուրթուլա
մայաճազլար տրր •

30. Չիւնքի հազգ թապլէ հազրէթլէրի • տա
լի մէսէպի եալօտ տիյանէթի պէնիլի ատէմին
րուհինէ • եիւրէյիլէ եազըլմասընը մաթիւլ
իթմէսի՝ էհլի տիյանէթէ մայիւմ տիր •

31. Ճանըն թալիւմի • եանի ինսանըն րու
հունուն գաթընտան ազմամասը • ասըլ չըգըշը

հետաքրքրութիւնն ալ մշտնջենական կերպիւ
ըլլալուն հակառակ կեանքը չափաւորուած է •
և կարօտութիւնը ու ցանկութիւնը անվախ
ճան անչափ և կատարուելիք չունի •

23. Ընտաններու մէջ գոյացած ծառերը կը
նոն պտղաբեր ըլլալ • և սեռը կամ տեսակին կը
պահէն • բայց պարտեզներուն և այգիներուն մէ
ջը միջցած պատուաստուածներուն տուած պը
տուղներու համը և յատկութիւնը չեն կրնար
ունենալ • ըսել է որ • այգիներու պարտեզներու
ծառերը՝ անտառի ծառերուն ազնուացածնե
րըն են • անոնց տեսակին տրված պատուաստի
միջոցով •

26. Կմանապէս կրնայ ըսվիլ մարդս ծնած ա
տենէն ամեն բանի յարմարութիւն ունի • այսին
քըն բարութեան գիտութեան՝ արուեստից • բայց
տոհմային ազնուութիւն ունենալու համար քա
ղաքակրթութեան կանոններու կարօտ է •

27. Արթըվիլը ազնուանալ ըսել է և տոհմային
կամ Եզգային ազնուականութիւն ունելը՝ մինակ
կրթութեամբ կարելի է • ազգի մը բնական կըր
թութիւն տալը սերունդին ազնուութիւն տալ
ըսել է • և այսպէս ծննդեան ու սերունդի ազ
նուութիւն տալը իբրեւ պատուաստ կը համար
ուի (բարոյապէս) •

28. Եզգային կամ ծննդական կրթութեան
համար՝ դպրոցները բաւական չեն • թէև դպրո
ցաց մէջ կատարեալ բարոյական կրթութիւնն ալ
պակաս չըլլայ • ինչո՞ւ որ • անական դաստիարա
կութիւնը բարոյականութեան հետ • կաթի
հետ տրվելով բնաւորութեան չխառնուիր նէ՝
կատարեալ արգասաւորութիւնը չերևնար •

29. Բարդոյս մարմնական կազմակերպութիւ
նը նախապէս մօրը յարգանքին ձեւաւորուելուն
համեմատ • առաքինութեան՝ կրթութեան՝ և
հաւատոյ տպաւորութիւնները • անոր հոգւոյն
ազգէլու համար ընդունակութիւն տրամադրու
թիւն ունենալ կը հարկաւորի • այս սկզբանց
ուշադրութիւն չըլլալով՝ ամենակիրթ ազգաց
մէջն ալ բարբարոսական գործքերը շարունակ
ուելու վրայ են •

30. Որովհետև ինքը Բմենակալ բարձրեալ
օրէնքները մարդուն հոգւոյն ու սրտին մէջը գըր
ուելուն համար պատգամ տուած է և հաւատա
ցողը մը յայտնեալ ճշմարտութիւն է այս •

31. Բարդկային հոգին՝ իր սկզբնատպէն չը խո
տորելու համար • և բուն իսկ նախագաղափա

վէ փունարընա ույմասը իչիւն միւճէրրէթ ճէ-
սէթինտէն մատտա՝ ըուհունա տա թալիմ իգթի-
զա էթտիլինտէն՝ իքիսինէ տէ աղիմ տիգզաթ՝ վէ
զաննլար իսթէր :

32. Տիմէք տիր քի՝ կէրէք ճէսէթէ՝ վէ կէ-
րէք ըուհա , իքիսինին ալիր սիյազտէ թէրպիյէ
զապուլ իթմէսինէ ույկուն նիզամ վէ գանօն՝ ան-
ճազ տօղուշա վէ սիւտէ վէ գանա վէրիլմէքէ
օլաճաղընտան՝ անալար վէ պապալար՝ վէ պիւ-
թիւն ֆաթիլեալար թէրպիյէլի օլմագ կէրէք տիր
քի , ինսան օլուպ քէնտի սուրէթէրինէ մու-
վաջըզ մէվիւտէրի մէյտանէ՝ կէլէրէք՝ ինսան
իսմինէ լայրգ պուլուշալար :

Հետեւեալ ոտանաւորը աշխոյժ ունումնա-
սէր պատանի մը խրկած է մեզ , պոր սիրով կը
հրատարակեմք :

Ե Ր Ք

ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ

Ա.ԶԳԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հովիտ ծածկեալ ՚ի ծոց լեւանց ,
Գողտրիկ պատկեր իմ հայրենեաց .
Երրորդ անգամ սիրոյ նըւագ ,
Քեզ գայ ձօնել Հայ պատանեակ :
Օ՛ն Երգեցէք Հայկեան զուարթունք ,
Սիրոյ է ժամն , դադրին արցունք .
Հրեշտան Հայոց յերկնից սլանայ ,
Նայուածքներէն ժըպիտ շողայ .
Եւ այն ժպտէն վերահանդէն ,
Համր աւերակք Հայաստանին :
Հայկեան կուսանք օ՛ն փութացէք ,
Նորածին վարդըս սիւռեցէք :

Փայլուն աստղեր ահա շողան ,
Իբր հաշտութեան երկնից նըշան .
Հայկեան փառաց՝ նոր դարդարել ,
Հայկեան քընար՝ նոր երգք տաւղել :

րին (Եստուծոյ Պատկեր) համաճայնելու հա-
մար , մարմինէն զատ անոր հոգեկան կարողու-
թեանց ալ՝ կրթութիւն տալու անհրաժարելի
պարտականութիւնը ճանաչել պէտք է . և եր-
կուքին ալ այսինքն մարմնոյն ու հոգւոյն զգու-
շաւոր նախապատրաստ կանոններ կը հարկաւո-
րի :

32. Ա՛յ երջապէս թէ մարմնոյ և թէ հոգւոյ եր-
կոցունց ալ միակերպ ընդունակութիւն՝ պատ-
շաճագոյն կարգաւորութիւն , և բնականաբար
կանոնեալ օրինօք կրթութիւնը՝ մարդուն
խառնուածքին ազդելու տրամադրութիւնները ,
ծննդեան և կաթին հետ տրվածներն ըլլալով ,
մայրերը և հայրերը՝ և բոլոր գերդաստան մը
կրթեալ ըլլալու են որ՝ ըստ իւրեանց պատկե-
րին նմանները ծնանելով՝ մարդ ըսվելու ար-
ժանի ըլլան :

Հայ պատանիք օ՛ն ձայնեցէք ,
Գոնտրիկ ձայնով ՕՐՍ օրհնեցէք :

Ո՛հ Հայրենիք ալ թող չի լան ,
Մասեաց սարեր արձագանք տան .
Եւ Եփրատէս , Տիգրիս գետեր ,
Ո՛ւր կան թաղուած քաջաց ոսկերք :
Հայ ծերունիք վիշտք ձեր մոռցէք ,
Մանկանցդ ճակտէն ըզյոյս տեսէք :

ԱՐՐԱՀԱՄ Յ. ԱԾՎԱԶԵԱՆ

ԳԵՐԴԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Տես թիւ 6.

Ուստի՝ բնական գութ ճնողաց իրենց դա-
ւակին վերայ հասարակէ և կենդանեաց , սա-
կայն մարդկային բնութեան սիրոյ աղբիւրները
քննելով ուրիշ դիտմունք մը կը տեսնուի ա-
նոր սիրոյն օրինացը մէջ , որ մարդոյս միայն վե-
րաբերելով կը զատուի բոլոր կենդանիներէն , մայր
մը իւր արգանդին պտուղը իբրեւ իւր անձը սի-
րելով ինքը զինքը անոր կենաց զոհելու չափ սէր
ունենալը յայտնի է և երկար խօսել ալ պէտք
չէ՝ մարդ եղողը կարող է խելամոռել . բայց այս
սէրը անբանից կարգին վերամբարցընելով՝ մարդ-
կային սեռին վայելուչ յատկանիշ կէտերը ցու-

ցանկերու համար բնական զթոյն կերպերը քիչ մը որոշ և նկարագրապէս խօսիլ պէտք է :

Ա երբ գրվածին համաձայն , մարդկային կե- նաց յաջորդաբար յորդուոց յորդիս շարունա- կութեան հոգի տուողը , կամ անոր մշտնջե- նաւորելուն աղբիւրը սէրն է . բայց այս սէրը մարդոյս և անբանից հասարակ օրէնքը համար- ուելով , անասուն մը ծնած ատենը իսկոյն իւր ծննդեան ցաւերու մէջն ալ վերջին ճիգ մը և տաքնապէս հոգածութիւն մը ցուցանէ նորածին էակին վրայ . ինչպէս յայտնի տեսնուած է ըն- տանի կենդանեաց մէջը որ՝ ոմանք լեղելով՝ ո- մանք թեկին տակը ջեռուցանելով՝ զարմանալի երկանց և համբերատարութեան յայտնի դործ- քեր ցուցանեն որ զմարդը դերազանցեն երբեմն յայսմ մասին :

Բայց մարդը որ Հայր , և Մայր կամ լծա- կից անուանելով , որդեծնութեան փափաքով և սնունդ տալու հոգերով զբաղեալ , փոփոխակի կարեկցութեամբ իրենց կենաց կերպարանաւիտ- խութեանը կսկըսին հիմնադիր հանգիստնալ , ա- ռաջին գութ և խանդ նոցին սկսանի նորածին մանկան վրայ նայելէն , անոր երեսաց զծագրու- թեան , համեմատ չափակցութեան աչաց , ա- կանչաց , բերանոյն՝ շրթանց և ռնգաց գեղեցիկ բարեկերպութեան . երեսացն լուսապայծառ փայլունութեան , այտիցն շուշանակերպ , վարդահարմիր գեղածիծաղ քնքուշութեան , և բոլոր մարմնոյն գողտրական հրեշտակաւիտ նմանութեան զմայլելով յսուելով հիացում մը կըզգան անթարգմանելի . և ընդ գաղտնիս բնու- թեան չկրնալով թափանցել , կը զարմանան որ այնպէս ծաղկաթիթիթ արարած մը իրենց միա- լորութենէ առաջ բերուած է , ըսել է որ՝ եր- կու լծակիցներուն սիրտերը , առաջ աննիւթ ըզ- գացմունքով մը զեղանիլ սկսանի , թէպէտ ինք- եանք անծանօթ են այս բնական ձիւրքին , այսին- քըն բնութեան և իրենց մէջ ազդեցութիւնը . նող հոգւոյն տրամադրութեանց , անկիրթ ըլ- լալով ուսմանց՝ և կրօնից սկզբնական դիտմանց անհմուտ . բայց լծակից ամուսինք իրենք դիտ- նան ու չը գիտնան , բանականութեան և հոգ-ւոյն զօրութեան բնականաբար հպատակելով հոգեկան զօրութիւնը գերդաստանին մէջը խը- նամելու պահպանելու սահմանեալ հիմնական յաջորդական մշտնջենաւորութիւն մը են . և յաւիտենական եղութեան մասն են , կամ ա- նոր պատկերին յայտնութիւնը զօրութիւնը

լինելով՝ դէպ ՚ի կատարելութեան նախառապին դիմելովն իրաւունք ունին երկնից արքայու- թեան ժառանգորդ ըսվելու :

Ա ան զի մարդկօրէն խորհելով ինչ , բանի վրայ չափակցութիւն գեղեցկութիւն կամ նաե- հեշտական քնքշութիւն փնտովի , նոյնը կատարե- լութեան կետը խնդրել է . և ասանկով առաջին զրգիւս բնութեան և բոլոր արարածոց բազմա- նալոյ թելադիր զօրութիւնը՝ անասնոց մէջ այլ- իմն կերպիւ ներգործութեամբ , իսկ մտաւոր էակին մարդոյս մէջը դէպ ՚ի յաւիտենականու- թիւն միտելով , և զայնոսիկ միայն հպատակ բըռ- նելով , աճին զաճումն Լստուծոյ ըստ Լաբե- լոյն :

Գ ուցէ մէկը շուարի այս խորհրդածու- թեան վրայ և կարծէ Լստուածաբանական խըն- թադիրներ յարուցանելու նիւթ մը տրուած , այո՛ . ես ալ զայս պիտի հաստատեմ այս գրոյս միջոցով որ աշխարհս այս , երկնից կամ յաւի- տենականութեան նախադուռ մը պէտք է ըլլալ . եթէ կատարեալ կրօնից կրթութեամբ քաղա- քակրթութեամբ մարդիկ իրենց փոքրիկ շրջա- նը կատարելու ըլլան :

Եւ զարմանալիս այս է որ՝ մեր հինգ զգա- յութիւնը որ անասնոց ալ տրուած հասարա- կաց ձիւրքեր են մարդոց և անբանից մէջ տեղը , այս զգայութեանց կրթութեամբը միայն կարող եմք յաւիտենականութիւն ստանալ և արժանի ըլլալ մարդկութեան անուան . վասն զի « մեծ է մարդ և պատուական » վերը ըսածներէս յայտնի երևցաւ որ կազմութիւն և խնամածու- թիւն գերդաստանին բնական գութով պիտի հաստատովի , և բնական գութ ծնողաց անխոր- չելի օրէնք են բնութեան այս դաշամբ՝ զի ծը- նունդ նոցա նման ըլլայ ըստ ամենայնի իրենց , և եթէ այս դաշնքը պատահմամբ մը խանգա- րուած ըլլայ՝ այսինքն ծնունդը՝ ծնողաց կերպա- րանքը չունենայ հրէշ մը ըլլայ , նոյն ժամայն տազնապ մեծ է այն ծնող քնքերու . և չեն հա- մարիր մարդկեղէն ծնունդ զայն , այլ կամ բը- նութեան վրիպակ՝ և կամ այլ ինչ տարօրինակ պատահումն համարեալ նոյն կերպարանօք նոր գերդաստան մը անհնա՛ր է կազմել . այլ՝ նը- մանութիւն հարց և մարց՝ և անոնց բնութե- նակից ծնունդք միայն են մարդկային սեռին բարգաւաճանքը , և այս այնքան ճշմարիտ դի- տումն է բնութեան և մարդկային ակորթակաց յարմար՝ մինչ զի մարդու մը կատարելութեա-

նր մտաւորական զօրութենէ չտիեղու և առաջինութեանց մեծ համարում տալէն ետքը՝ բարեչափ համեմատութիւն ունեցող գեղեցիկ կերպարանքը՝ իբրև արտաքին նշան համարելու է հոգւոյն մեծութեան :

Արդ՝ որովհետեւ ծնողք իրենց խնամքը աւնոր համար տարածեն զաւակացը վրայ, վասն զի անոնք կենդանի պատկերներ են իւրեանց էութեան, ասով ծնողք զաւակներն սիրելովն իրենք գերենք կը խնամեն և սիրեն ըսել է :

Ասկէ կը հետեւի՝ զի Հայր և Մայր մը չէին սիրեր իրենց որդւոց մարմինը՝ եթէ հոգի չունենար, և դարձեալ չէին սիրեր իրենց զաւակաց հոգին, եթէ մարմինը իրենց նմանը չէր ըլլար և հրեշաւոր ըլլար, հարկաւ արտմուծեամբ սնուցանէին այն ցուցանքաւոր կենդանին : Աւ յիշաւի եթէ հոգւոյն կողմանէ և եթէ մարմնոյն կողմանէ, թերութիւն ինչ զաւակին ցաւ մեծ է ծնողաց, և սիրոյն նոցա անջըպետ, զի միշտ հառաչանօք կը նային իբրև պահասաւոր ի նմանութենէ իւրեանց էութեան, և որչափ գեղեցիկ գոյաւորի մանուկն յորովայնի, և չքնաղակերպ ծնանի, նոյնչափ ցնծութիւն է ծնողաց : Աւ աւելորդ է ասել, թէ բոլոր տիեզերաց մէջ գեղեցկութիւնը առաջին սիրելին է բնութեան, և հոգից զգայութեանց մարդոյ գեղեցկին միայն է վերջին նպատակ՝ և կենաց վայելչութեան կամ նաև նոյն իսկ կեանքըն* . . . վասն զի սէր ծնողաց սերտ կապի ի գեղեցիկ նմանութեան զաւակին, և նուազի ի պակասիլ գեղեցկութեանն . այս ըսել կըլայ՝ սէր ծնողաց թէպէտ առանց միտ դնելոյ կամ գիտելոյ նոցա ի չափակցութիւն մարմնոյն՝ կաշաղեալ ծնողք զչափական համեմատութիւնս սիրեն ի մարմնի զաւակաց իւրեանց՝ և չէ թէ զմարմինն լի, և այս խորհրդով՝ հեշտութիւն մարդոյ գերազանցէ յանասնական բերմանէ, երբ կիրթ անործակ գեղեցկութեան համեմատութիւն է միայն, զոր գեղեցկութիւն անուանեմք : Ամանապէս հինգ զգայութեանց զգացմունքներն, շօշախմունք, լսելիքն, ճաշակելիքն, հոտոտելիքն, և տեսանելիքն, մարդոյն վրայ անսխալ (իդէալին) միաւորութեամբ հոգոյն գործ

ծարաններ ըլլալով՝ անհունս անցանքն զանցանքն քան զանասնոցն զգայութեանց :

Այն խորհրդածութեան մէջ բազմազոյն բացատրութեան ծանօթութեան կարօտ կէտեր ըլլալով տեղ տեղ ծանօթութեան նշան դընելը հարկաւոր էր և այս պարտաւորութիւն ճանաչելով ձեռագիր պատճենից մէջն ալ իրօք դրած եմք այդ նշանները . որ նոյն ծանօթութիւններն ալ կամ ի միտսին կամ զատ ապագրութեամբ, ի յոյս ընծայելու առաջադրութիւն ունէինք և բաղձանք ալ ի սրտի . բայց այժմ տեսնելով որ մեր Արդը միամեայ կեանք ունենալու հաղիւ հազ սնունդ կը մոռայ, համոզուեցանք որ այդ ծանօթութիւնները, ի խաւար ընծայելու ըստիպուած եմք :

Ե. Բ. Դ

Մեր յարգոյ բաժանորդներէն կը խնդրուի որ՝ բարեհաճին հատուցանելու հանդիսիս տարեկան գինը, որ կարող ըլլամք սահմանեալ օրը շարունակելու հանելու (Արդը) . և եթէ անանկ դիտաւորութիւն ունեցողներ կան՝ որք երթալով աւելի նուազ՝ գնով առնեն, այս սուհետեւ այն դիտաւորութիւնը չը պիտի կրընամք յառաջ տանիլ, և փորձով հասու ալ եղած եմք, որ գնոյն նուազելով ընթերցողները չը պիտի շատնան . այլ ինչ են՝ ո՛րչափ կան նէ՝ ուրիշ ազգայինները այն ընթերցողներու թիւը չաւելցրնելու համար որպէս թէ ուխտեր են . անոնց այս ուխտին չեմք դժկամակիր . ցրուիչը պարապ տեղը չքրտընի . չէ՝ ըսելն ալ բարերարութիւն է, որպէս և ընդունիլ . տարբերութիւնին այս է, որ մէկը գործոյն յաջողութեան կօժանդակէ, միւսն ալ տարապարտ ծախքէն կը փրկէ զմեզ . միայն երախտապարտ, և միւսմէ (չէ՝ ըսողէն) շնորհակալ լինիմք :

ԽՄԲԱԳԻՐ-ՏՆՕՐԷՆ
Տ. ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԳԱՀԱՆԱՅ
ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ ԿԵՍԱՐԱՅԻ

* Առամին իր կնոջ անունը Կեանք կոչելը անոր գեղեցկութեանը զմայլած սիրոյն օրինօք մարդկային աղգին բաղձանայն աղբիւր ըսել կուզէր :

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Յ. ԳԻՐԲՅԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՅԵՆՃԱՆՃԸԼԱՐ